

– Húsvéti ünnep előtt volt. Nekem sok volt a dolgom; kalácsot kevertem a szent ünnepre. Benn voltam a szobában. Észre sem vettem, oly lassan jött be Gedő. Már a konyhaajtót bezárta háta mögött. És most ne kérdezz, kadét... Gedő elvette mindenemet, amim volt... ez volt életem legszomorúbb napja!... [...]

– Ne sírj, Márta, nem vesztettél el mindent. Ha a lelked tiszta, jó és erkölcsös maradt, akkor még van a jövőben világod. A testi szűztelenség – az csak társadalmi kihágás; a lelki szűzesség: ez minden. [...]

– [...] Azt akarja tudni, ide hogy kerültem? Mikor visszajöttem Pestre, újra egyedül állva a világban, hogy hogy nem, már magam sem tudom, egy nővel ismerkedtem meg. Ez a nő egy ideig virágot árultatott velem, s ezért hívtak Virágos Mariskának. Ez a nő is zsarnok volt, ezt is ott hagytam. A rossz útra ő vezetett, s én ezen továbbhaladtam. Önálló akartam lenni, független, bármi áron. Istenem, önálló csak egy hónapig! Egy hétig vagy egy napig. Jóllakva, nem éhezve s nem más kuttyája lenni egyszer! Egy ideig élni, parancsolók és zsarnokok nélkül.

[...]

Mártha ledőlt a rozzant kerevetre, hol azelőtt a kadét ült és aludt. A megváltóról álmodott. Rózsás kertről s tövis nélküli rózsákról, melyeknek tövisét egy egész életen át tördelte...

Aludj, kis Mártha, aludj, veled van őrző angyalod! [...]

(Budapest, 1899. 10–52.)

Mademoiselle Vénus

PEKÁR GYULA

Odakint nehezen kezd szunnyadozni az éjfélutáni lázas, bűnös Párizs – köröskörül aludni készül már a legendás bohém Montmartre s nedves, fekete, szűk utcáit csak olykor veri fel nyugtalan álmukból valami mámoros cocotte-sikoly vagy valami duhaj műtermi nóta. A közeli boulevardon a mulatóhelyek éles villanófényében még tombol a beteges jókedv, de kéjes

heve már alig hat el ezekbe a sötét sikátorokba. Ezekben már halottmerek lethargiába süllyedt az élet. A kérlelhetetlenül magukba zárt házak alatt a sarkokon olykor megvillan a szoborszerűen mozdulatlan rendőrök oldalán a rövid szurony...

Odakint alszik már a legendás, bohém Montmarte, de idebent ennek a művészszugnak a gótikus üvegfestésű, ósdi kirakat ablakai mögött álmatlanul teng a fáradt élet tovább. Alig látok átal a cigarettafüstön s a fojtó abszintgőzön: e szédületes fátyol mögött valami rejtelmes szimbolizmussal tűnnek fel előttem a szűk kocsmáknak bizarr és groteszk művészi holmival és képekkel teleaggatott falai. Odaát lóg egy óriási vörös gipsz szárféj, a „cabaret” jelképe, körülötte olvasók és szentképek oldalán profán és illetlen emblémák sorakoznak, vegyest a legelső művészek keze alól kikerült festményekkel és rajzokkal. [...]

Maró cinizmussal rajzolt genialis torzképek ezek, melyeknek művésziességét tán csak romlottságuk múlja felül. Ott van Verlaine-nek egy torzarcképe, melyet a koldus és fegyenc-költő maga írt alá s adott Salisnak, ott egy óriás Kálvária-kép, mely Rotschildot ábrázolja a keresztfán, amint mohó szemmel, kínba meredt kéjjel pillant le a meztelen Magdolna-cocottra...

[...]

Későre jár az idő – elment már a művészekre kíváncsi, otromba nyárspolgároknak a mulató tömege, elvonult a látványossághajhász meredt angolok karavánja is – magunkra maradtunk. Pillanatra csend lesz... Aztán valami mondhatatlan melankholia terjeszti ki szürke szárnyait az ott maradt társaságra. Körülnézek: a voltaképpeni igazi törzsvendégek ezek – a művészet mostoha gyermekei, a kétségbeesett, tehetetlen festők, akik a Szalon nagy díjáról álmodtak és most garasért rajzolnak arcképeket a lebujokban – az éhenhaló költők, kiknek kéziratát egy szerkesztőség sem fogadja el s Villon módjára szemétdombon fognak meghalni – a mindenből kikopott zenészek, akiknek diploma van az utolsó kabátjukban, de azért nem jut számukra hely még a legutolsó zenekarban sem... Ott ülnek a középkorias durva asztaloknál, öltönyük kopott, széles művészyakkendőjük madzaggá aszott nyakuk körül s hajuk hosszú, akár csak a merovingi királyoké és zsírosan lóg a kabátjuk gallérijára. Ott könyökölnek az abszintes pohár előtt és bámulnak a légbe szállt álmaik után. Az abból a pohárból rájuk mosolygó veszedelmes zöld géniusz von homályt szemükre és elméjükre, az emészti el őket lassan, aminthogy elemészette Musset-t... Némelyik mellett ott ül a szeretője is, mert szerelem nélkül ezek az emberek nem tudnak élni... Sovány, bűnös arcú kopott leányok ezek, szemükben minden elvetemültséggel. Szeretik ezeket a sápadt, kócos szakállú poétákat, mert hozzájuk

hasonlók: testvéreik a szenvedésben, a nyomorban s mert őket éneklük meg idealizmusuk utolsó fellendülésében...

[...] Egy sápadt, vézna leány lép a zongora mellé – mert hisz itt énekelhet, aki akar – s félénk, álmatag hangon kezd el énekelni, halk kíséret mellett [...]

Mikor elhaltak a bölcsődal utolsó akkordjai s épp mindnyájan révetegen néztünk fel a japáni szörnyekkel teleaggatott füstös plafond felé, mintegy a meghaló szerelmesek teleaggatott égbeszálló fehér lelkeit akarván kísérni a szemeinkkel: valami furcsa dolog történt. Az az elzüllött, kopott, sápadt leány, ki már régóta szóttalan, egyedül ült és ivott ott a legutolsó asztalnál, egyszerre görcsbe meredő kézzel döntötte fel az abszintes poharát s aztán halottbénán hanyatlott hátra a székében. A pincérek szifont fecskendeztek az arcába, Salis pedig erővel kolompolt a fülébe marhakolomppal.

Bizonyos öszönszerű irtózattal néztem a szerencsétlen teremtésre. Hátrahanyatló fakó arca, behunytt szemeivel halott arc volt egészen, de nem azoknak a még halálukban is üde, fiatal leányoknak az arca, akik szelíd életük után a gazdag ravatalon is, mintha még mindig egészségesek volnának – nem, más arc volt ez egészen: azoknak a szerencsétleneknek a dült, szenvedésben elsorvadt arca, akiket a Szajnából fognak ki s aztán a Morgue márványlapjára fektetnek... A hivalkodó rongyok utolsó divatoskodó foszlányai fedték szegény elsovánkodott testét, mely rongyok, ha meg nem tet-szenek a dőzsöléstől részeg szemnek, hát olyan borzalmasan utálatosak... Az a szerencsétlen leány volt ez, aki már senkinek se kell, akinek már csak a Morgueban van helye. Pedig még fiatalnak látszott, még az abszint-delírium pestises torzulata alatt is... Most felveti a szemét és rám néz.

[...]

– Anadyomene!... Mademoiselle Venus!...

Épp akkor ültették fel a pincérek. Félrebillent hivalkodó kalapja alól kócosan bukott le elárvult szőke haja.

[...]

Uram Isten, lehetséges volna ez? Ez volna a mi pár év előtti legszebb modellünk? Nem, hisz ez örültség!... S mialatt a szerencsétlen teremtés ott zokogott mellettem az asztalon, csak néztem az egykori felséges teremtésnek a szégyenletes romját s megháborodottan egészítem ki szakadozott emlékeimet.

Igen, csakugyan ő az... Ráismertem a pillantásáról, ahogy rámnézett, mert a testében, ebben a vázban bizony semmiképp se tudtam volna fel-találni a mi Anadyomene Vénuszunkat. Vénus Anadyomene! Sírhattam volna, ahogy most ránéztem. Mert csakugyan így hívtuk őt, vagyis rövidebben Vénusnak...

[...]

Egy nap aztán arra ébredtem fel, hogy az antik világnak tán még sincsen egészen vége. Elkésve érkeztem az atelierbe, s emlékszem, tátott szájjal álltam meg az ajtóban. Egy új modell állott ott a pedesztálon, de én nem tudtam elhinni, ahogy ránéztem, hogy élő nő volna... Azt hittem, hogy rá akarnak szedni, hogy a Beaux-Artsból hoztak át egy Vénus-szobrot s azt festették be testszínűre... nem lehet élő ember olyan tökéletes! De mindannyian, a növendékek és tanárok, mind szinte vallásos tisztelettel nézték ezt a csodaleányt. Ott állt közöttünk a habokból kikelő Vénus pózában, magasra emelt kezeivel dús aranyszőke haját tűzvén fel. Én még mindig nem hittem, hogy él, tartása meg mosolya is olyan márványszerűen merev volt, hogy csak akkor tértem magamhoz, mikor egyszer fáradtan ereszté le a karjait. Viharos hurráh hangzott fel a termben. A lelkes, öreg professzor, aki igazán bohém volt, térdre parancsolá az egész ifjúságot, maga is letérdelt, s határtalan lelkesedésében elszavalá Homérosznak egy csomó hexameterét, melyet sem ő, sem mi meg nem értettünk, de amely mindnyájunk szemében mégis ezt a szépséget megillető antik istentisztelet számban ment...

Odaborultunk elejébe s mi, az annyira duhaj, ízetlenkedni szerető fiatalok, valóságos szent áhítattal bámultuk. A leány irult, pirult, védekezett, de hiába volt minden, diadalmenetben, az akadémia énekhangja mellett vittük körül az összes termekben. Én azonban csak akkor tértem magamhoz egészen, mikor felöltözött, s úgy jött be hozzánk elbűcsúzni. Egyszerűen, szinte vidékiesen öltözött varróleánynak nézett ki. Ki is volt hát ez a csodateremtés voltaképp? Maga elmondta: egyszerű, normandí leány, aki eljött Párisba szerencsét próbálni. Tisztességes leány volt s a varrásból nem tudott megélni, hát gondolá, jelentkezik az akadémiában. Nem akart ő csak fejre „pozírozni”, de hát levetkőztették, és pedig erőszakkal. És akkor tűnt ki, hogy ki ő voltaképp, hogy az Anadyomene testvérhúga...

Híres leány lett belőle, kit az egész művészvilágban ismertek, s akit az öreg atyamesterek is eljöttek megnézni az akadémiában. Mert ki nem bocsátottuk a kezünkéből, a mi tulajdonunk volt, s szívesen fizettünk neki háromszoros pénzt, csakhogy a rivális akadémiákba el ne járjon. A „Vénus” nevet azonban hivatalosan csak az évi „Quatre-z-arts”-bálon adtuk meg neki. Óriási pompázatos aranykocsin vittük be ott a terembe diadalmenetben. Mi mindannyian tritonok s egyéb viziszörnyek voltunk, s ott ültünk a hajó formájú kocsi párkányán. A kocsi belseje tengert ábrázolt, ennek közepén egy óriási kagyló volt, s ebből emelkedett ki az Anadyomene, a habból született Vénusz, kit a szoborszerűbbség okából az estére egészen gipszporral hintettek be. Itt keresztelte meg őt az atyamesterünk, a művész Szent Háromság: Pheidias, Lionardo és Michelangelo nevében, alkalmi beszéd

kíséretében, ünnepélyesen Vénusnak. A művészlapok úgy beszéltek róla, mint a „század csodájáról”...

S aztán? Aztán elkövetkezett az az idő, hogy mindnyájan belészeretünk. Belefáradtunk a platonikus bámulatba s ebbeli kimerülésünk pozitívabb földi vágyakat ébresztett fel bennünk. Szerellemmé ernyed bennünk a művészies ámulat. De még ez a szerelem se volt közönséges valami: valami mitológiai düh volt ebben is, Vénus istenasszonyt szerettük a modellünkben, az egész antik Olympust akartuk ölelni benne. Nyíltan vagy titokban, de professzorostul együtt mindannyian udvaroltunk neki. S ő? Ő valami bámész csodálkozással hallgatta mitológiai áradozásainkat, nemigen tudta ő, hogy kik azok a görög istenek, hogy mi az Olympus... Csak hallgatta udvarlásunkat, de azért senkit se engedett közel magához. Egyszerű, egészséges eszű vidéki leány volt, akiben az érzések mintha még aludtak volna. Nos: rövid idő alatt megint valami másról lett híres „Mademoiselle Vénus” – arról, hogy nemcsak olyan szép, de olyan hideg is, mint a márvány... Párszor már majd fellázadt ellene az egész akadémia; eljárásában a tradíciók megsértését láttuk. De hát hiába, ő hajthatatlan maradt. Hiába magyaráztuk neki, hogy igyekezzék szeretni; ha most szép, úgy a szerelem még kétszerte szebbé fogja tenni őt, mert hisz az asszonyok szépsége úgy táplálkozik a szerelmen, mint a méh a virágon...

Hiába volt minden: ő csak mosolygott és nem hallgatott ránk. Ösztönszerűleg félt a szerelemtől, mintha abban szépségének a vesztét látta volna...

Egy napon aztán eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Vártuk napokig, hetekig, de csak nem jött. Valósággal megsírattuk, egy szobrásznövendék még síremléket is faragott neki. Aztán jöttek más modellek, más viszonyok, s mi lassan elfeledtük, kihevertük szerelmünket. Mint egy messzeséges, szinte antik legenda maradt meg emlékünkből az Anadyomene a „Mademoiselle Vénus” emléke.

Ott könyökölt az asztalon s csak bámult maga elé szótalán. Pedig látszott szemöldein, hogy összpontosítani szeretné kuszált gondolatait, de sehogy se tudja. Végre engedtem a kérésének s abszintet hoztattam neki. Ez pillanatra csakugyan rendbe szedte a fejét. Elkomolyodott s szórakozottan kezdé simogatni a homlokát. Majd bolondul mosolyodott el s eszelősen nézegette elsoványkodott karjait.

– Hogy mi vitt ennyire? – mormogá szakadozottan, nehezen ejtve ki a szavakat – ha-ha! még kérde! ... Óh, féltem én tőle már akkor, mikor ott voltam... nálatok az akadémián! Sejtettem én, hogy az lesz a veszte a szépségemnek, meg ... magamnak. Átkozott szerelem! Ide nézz rám – nézd a

hitvány testemet: a szerelem tett ezzé! Verje meg az isten... És ti még azt mondtátok nekem, hogy kétszerte szebb leszek velem... Ha-ha-ha! De nem hittem nektek és igazam volt... Hanem aztán –

– Aztán?

– Aztán – itt a hangja aggodalmasra, síránkozóra vált – jött valaki... Oh, de szép legény volt! Nem úr, mint ti, de erős és veszedelmes, akinek az öklétől féltek a külvárosi rendőrök... Oh, de szerettem! Mindenemet odaadtam neki. S ő vert... De édes volt nekem még annak a kínja is, könnyezve csokolám testemen kezének a véres helyét. Aztán elhagyott és én belebetegedtem az utána való bánkódásba... Elsírtam a szépségemet, s mikor a kórházból kikerültem, nem ismertek többet rám az emberek. Munkát kerestem, sorra jártam az ateliereket, de gúnyosan utasítottak el mindenünnen. Csak tihozzátok nem mertem felmenni, mert szégyelltem volna magamat... Különbén úgyse ismertetek volna rám... Nyomorúságomban mindegyre jobban elsorvadtam. Egy napon végre nagyon éhes voltam s ekkor... ekkor rossz leány lettem.... Azóta megszoktam az abszintivást, azóta vígan élek egy mámorban... azóta nem tudom, mit teszek, mit beszélek... Hozass még egy pohárral! Csak egy dolog maradt meg a fejemben, s ez az, hogy átkozott legyen a szerelem, mert az emészti el az asszonyi szépséget... Vénus! Anadyomene! – kacagott fel. Hozass egy abszintet Vénusnak! ... Aztán majd fessétek le őt még egyszer. Fessétek le Vénust, majd ha ki lesz terítve a Morgueban s utoljára lesz modelletek... a halálra – – Oh, de jó lesz ott... pihenni... aludni...

Behunyta a szemét, s mintha már arra a fekete márványlapra akart volna hanyatt dőlni, kéjesen borzongva nyújtózott ki a székében. Pillanat múlva deliziórus, mély álomba merült.

(Jövendő, 1904. június 5. 23. sz.)

„Pillangó, amely jól festi magát”
Flirt, 1904. 7. sz. 10.